

ורב אמונים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

פניני אמונים

פניני אמן ותפלה על הפרשה

לבית ה' לעובדו דבר יום ביומו.

רמ"ד ואל

שתי הלכות הנלמדות מהפסוק

"השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה; כי אם במקום אשר יבחר ה'... שם תעלה עלתיך" (יג-יז)

פסוקים אלו הבאים ללמדנו איזהו המקום הראוי להקרב תפלת הקבננות רומזים לשתי הלכות מהלכות התפלה שנתקנה כנגדו, וכדלהלן:

הפסוק: "השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה" רומז להלכה שאסור לאדם להתבונן סביבו בשעת תפלת שמונה עשרה, אלא עליו לרכז את עיניו בסדור או לעוצמן עד לסיים התפלה (ראה 'משנה ברורה' צה ה). ואלו הפסוקים: "כי אם במקום אשר יבחר ה'" רומז לחובת המתפלל לכוון את פניו ולבו כנגד בית קדשי הקדשים (ראה שו"ע או"ח דצ א). 'דרושים וקלי' מוסר' לתלמיד רבי מרדכי בנט

טעם לכסוי העינים בשמע ישראל

"בנים אתם לה' אלקים לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" (יד א)

כך פרש האבן עזרא פסוק זה:

כיון שיודעים אתם כי הנכם בניו של מקום והוא אוהב אתכם יותר משאוהב האב את בנו, עליכם להאמין שכל אשר הוא עושה לכם - לטובתכם הוא עושה. וגם אם אינכם מבינים זאת, עליכם לסמוך עליו כי טוב הוא, ואל לכם לשרט בגופכם מחמת צערכם על מתכם.

בכך פרש רבי אברהם יהודה הפהן שורף, בעל 'הקול אריה' את הסבה שאנו נוהגים לכסות עינינו בשעת קריאת הפסוק: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". שכן באמרנו פסוק זה מכריזים אנו, שהנהגת החסד שעליה מורה השם הו"ה והנהגת הדיו שעליה מורה השם 'אלקים' הו' 'אחד' - שתייהן נועדו כדי להיטיב עם האדם. אף, משום שבהנהגת הדיו אין הטוב נראה לעיני האדם, אנו מכסים את עינינו בשעת אמירת פסוק זה כדי להצהיר שאיננו הולכים אחר הנראה לעינינו, ואף פאשר הטוב הטמון במדת הדיו נעלם מאתנו, אנו מאמינים שהכל לטובתנו.

'אבן עזרא': שו"ת 'קול אריה' בפתח טוב' אות ז

הרגשת האנכי נחוצה לתפלה

"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (יא כו)
דרש המאור ושמש:

תחושת הישות העצמית וההתפארות שאותה מסמלת המלה 'אנכי' יכולה להביא על האדם הן 'ברכה' והן 'קללה', והענין תלוי במטרה שלמענה משתמשים בה; אם בא האדם להתפאר במצוה שקיים או במעלה רוחנית שסגל לעצמו - קללה היא בעבורו, משום שהתפארותו יוצרת מחצה המבדילה בינו לבין בוראו. וכפי שדרש המגיד מזלוטשוב את הפסוק (דברים ה ה): "אנכי עמד בין ה' וביניכם" - תחושת האנכי היא העומדת ומבדילה בין ה' לביניכם.

מאידך, כאשר משתמש האדם בתחושת האנכי כנגד היצר; אם בכוון להתפלל עומד היצר וטוען כנגדו שהלא טמא ומרחק הוא ואל לו להיזקק להתפלל לפני ה' ולהדבק בו, אזי אדרבה, עליו לאמץ את לבו ולהחשיב את עצמו. התפארות זו תביא עליו ברכה, שכן בכחה לגרם לו ליחס חשיבות לתפלתו ולהשקיע בה את מוחו ולבו.

'מאור ושמש'

'לראות את האמונה בשכר ובעניש'

"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (יא כו)

רבים תמהו על כך שפתח הכתוב בלשון "ראה"; וכי נתן לראות בעינים את השכר שמתקבל מי שמקיים את מצוות התורה ומאידך את ענישו של המתחיל למלמז?

פרש הראב"ד רבי משה שטרנבוך:

האמונה בשכר ובעניש היא אחד מ"ג יסודות האמונה שלקבע הרמב"ם, כפי שאנו מצהירים בסדר 'אני מאמין': "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו".

דיעת השכר והעניש היא יסוד חשוב באמונתנו, משום שהיא הידיעה העקרית שמפכה יכול האדם להתקרב לבוראו ולהפנע מן העברה (מסלת 'שרים' פ"ד). לפיכך נקטה התורה על ידיעה זאת לשון: "ראה", לאמר: האמונה בשכר ועניש צריכה להיות מוחשית וקבועה בלבכם כאלו ראיתם אותה בעיניכם.

'באורים והערות'

ראוי להשבע לצורך מצות אמן

"והיה המקום אשר יבחר... שמה תביאו... וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה" (יב א)

חכמים (דברים ח א) למדונו כי גם אדם שבדרך כלל נמנע מלהשבע, ראוי לו להשבע כדי לזרז את עצמו לקיים מצוה. שהרי מצינו שפך עשה דוד המלך עליו השלום, ככתוב (תהלים קיט ו): "ושבעתי ואמנמה לשמר משפטי צדקך" (י"ז שם ד"ה אלא).

המלים: 'מבחר נדריכם אשר' הן בראשי תבות 'אמן'. ויש לדרש שפגנת התורה ללמדנו ששבעת קיום מצוה המבחרת ביותר היא זו שנעשית כדי להתחזק בעניית אמן. וכפי שאמרו חכמים (דב"ר א): "אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישאל עוניו". 'אמן', כידוע, היא גימטריה של שני שמות הקדש [הו"ה ו'אדנות], ולכך רומז המשך הפסוק: 'מבחר נדריכם אשר - תדרו לה'."

קבץ 'עשרת אברהם' עמ' קפג, בשם רבי יוסף שטיינעל מרבי יליאמסבורג

השראת השכינה תלויה בקביעותנו

"כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מפל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה" (יב ה)

דרש רבי משה דוד ואלו תלמיד הרמח"ל:

השראת השכינה בבתי פנסיות, שהם 'המקום אשר יבחר ה'... לשום את שמו שם', תלויה בהקפדתם של ישראל לפקדם בקביעות לתפלה ולעבודת ה'. ובמקרה שהצבור אינו פוקד את בית הכנסת בקביעות, כפילה, אזי מתעורר עליהם כעס מן השמים. כפי שאמרו חכמים (ברכות ו ב): 'בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס, שנאמר (שעיהו ג ב): 'מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה', ומתוך כך אף השכינה שורה עליהם באפן עראי ושלא בקביעות.

לכך רמז הפסוק שלפנינו: "לשכנו" - השראת השכינה בבית הכנסת בדרך קבע תלויה בכך ש'תדרשו ובאת שמה' - תדרשו ותבקשו לבוא

יהודי וקרי

בחדש הרחמים והסליחות שבו כלנו מכינים עצמנו לקראת יום הדין, בתפלה שנוחה להכתב בספר החיים, מה ראוי שנקפיד להרבות בעניית אמן שסגלתה גדולה לעורר רחמים ולהודיר שפע ברכה ממרומים.

בהקדימך לבוא לבית הפנסת מדי בקר לאמירת ברכות השחר בהברותא תזכה באמינים רבים שיעמדו לזכותך ביום הדין.

מרבא אמן - מרבא ישועה.

אמן
לברכה ולא לקללה אמן.
לחיים ולא למות אמן.
לשבע ולא לרזון אמן.

(מגן אברהם) [למגיד מטריסק] פרשת וזאת הברכה

שתחדש
עלינו את
החודש
הזה
לטובה
ולברכה.
אמן.

'גדול העונה אמן יותר מן המברך' מהרות באורים (ג)

ידוע הוא מאמר חז"ל (ברכות נג ב): "רבי יוסי אומר: גדול העונה אמן יותר מן המברך". ותמיהו ירבים: לכאורה המברך הוא היזום והוא המתחיל במצוה, ובלעדיו אין ברכה ואין אמן. מדוע אם כן אמן רבי יוסי שגדולה מעלת העונה אמן על המברך?

בעלונים הקודמים הבאנו על כך תשעה הסברים נפלאים ממאורי הדורות, להלן נמשיך ונביא הסברים נוספים, המבארים כל אחד לפי דרכו איזו מעלה יש באמן שבגללה גדולה היא מן המברך.

י. אמן - אמות הברכה

רבי משה בן רבי יקר אשכנזי הסביר זאת באמצעות משל: מי שהטל עליו להעביר מסר לקהל שומעים, עשוי לקנן בלבו חשש פן לא יתקבלו דבריו על לב השומעים. שכן אף אם רק אחד מהם יפקפק במסר שיעביר, עלולה להתעורר אורית אי אמן בקרב השומעים. מאידך, אם אחד השומעים יאמת את הדברים שאמר אותו אדם ויאשרם לפני כל הקהל, האשור יגרם לכך שדבריו יתקבלו בלב השומעים ללא כל פקפוק. נמצא שהאמות מועיל לקבלת הדברים יותר מעצם השמעתם.

יב. אמן - לברכה ולא לקללה

הרמח"ל באר: המברך הוא אכן המתחיל במצוה והוא ממשיך השפעות גדולות בברכתו. אלא שלעיתים מצליחים כחות השמאה לאחז בהשפעות אלו, ואז לא די שהמברך אינו מביא תועלת בברכתו, אלא אף נגרם קלקול. בעיני אמן שומר העונה על אורה של הברכה ומציל אותה לבל תפל בידי כחות השמאה, ולפיכך גדולה מעלתו ממעלת המברך (מגילת סתרים' האיוני).

יג. אמן - משלימה נפש המלאך

רבי יושא מאניפולי פרש: אף על פי שהמלאכים הם נבראים רוחניים, גם להם יש גוף ונפש. אלא שבשונה מהאדם שגופו מרכב מיסודות שמיים, ורק נפשו רוחנית, אצל המלאכים - גם הגוף נברא מיסוד רוחני (ראה ספרי האיוני פסקא שו). מעשה יש לבאר את ההבדל בין המברך לעונה אמן: המברך בורא בברכתו את גוף המלאך בלבד, ואולם רק בעינית אמן נבראת נפש המלאך הנוחתה בו חיות. לפיכך 'גדול העונה אמן יותר מן המברך' (בבבאיא רד"שא' אות לא).

רמז למעלת ענית אמן הביא רבי משה מנחם שבתפלת 'יהי כבוד' הסמיכו מסדרי התפלה את הפסוק: "יהי כבוד ה' לעולם וישמח ה' במעשיו" (תהלים קד לא) לפסוק: "יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם" (שם קיג ב) ללמדנו כי אומית "שמח ה' במעשיו" פאשר: "יהי שם ה' מברך" - פאשר השומעים יהיו ויקימו את הברכה באמצעות ענית אמן אחריה.

המחשה ליסוד האמור, שאף על פי שאמן היא מלה אחת קטנה ביחס לאריכות דברי השבח וההודאה שאומר המברך, בכל זאת גדולה חשיבותה מהברכה, וניכר ללמד מהעבדה הפשוטה; בבוא האדם לבלש תבשיל, אף אם ירע מאד בבשולו וישתמש בחמרים המשבחים ביותר, לא יערב התבשיל לחך האוכלים אם הוא יגיש לפנייהם תפל על פן, עליו להוסיף מעט מלח כדי שיהיה התבשיל ערב לחך. וכשם שהוספת מלח, גם במדה מועטת, מכשירה למאכל תבשיל גדול שהשקעו שעות רבות בהכנתו, כך ענית אמן משלימה ומחשיבה את הברכה הארקה והפטרטת למרות היותה מלה אחת בלבד (פחת עינים' וקושיא ש"א עמ' ו).

יד. אמן - אמונה בביאת המשיח

אמרו חכמים (שבת קט ב) כי שלוש אותיותיה של המלה 'אמן' מקוננות לשלוש המלים: "א-ל מלך נאמן", ופרש רש"י (שם ד"ה א-ל) שהעונה אמן 'מעיד על בוראו, שהוא א-ל מלך נאמן'. התוספות (שם ד"ה א"ה) אף הסיקו מדברי חכמים אלו שצריך להרהר בתבואת אלו בשעה שעונים אמן.

על פי זאת פרש בעל הצ"ע עין: קבלת על מלכות שמים והכרזה שהקדוש ברוך הוא הוא 'א-ל מלך נאמן' קיימות גם בדברי המברך [א-ל] לקינו מלך העולם]. אולם, תוספת האצהרה כי הקדוש ברוך הוא 'נאמן' למים את הבטחתו ולשלח את מן' למים המשיח להוציאנו, נמצאת רק בדברי העונה אמן, ולכך גדול הוא מן המברך (בת עין וקיה).

יא. אמן - הכרזת אמונה נצחית

המהר"ל הסביר: המברך מעיד בברכתו כי פעולות מסוימות בבריאה

הקבלה שהעלתה את התפלה לרצון

הספור שלפנינו יש בו כדי לתת המחשה לגדל כחה של תפלה הנאמרת בפונה הראויה ובכבוד הנכון. כפי שהפליגו חכמים (ברכות ח א) בגדל סולתה של השכמת בית המדרש כסגולה לאריכות ימים ורחמים בריאים ומאשרים. הספור התרחש לפני כמה שנים בקהלה מכבדת באחת מערי הקדש. באחד הימים התבשרו אנרכי הקהלה בבשורה הקשה כי אחד מהאברכים המיוחדים שבה חלה במחלה קשה. לזאבון לב, התגלתה המחלה בשלב מתקדם. לדברי הרופאים מצבו של האברך הגדר קשה ביותר, והוא נזקק לרפמי שמים מרבים.

הבשורה שהתפשטה כאש בשדה קוצים בקרב בני הקהלה הכתה אותם בהלם. אותו אברך צדיק ובעל חסד היה חביב על כולם, וצרתו הפרטית היתה לצרת רבים, פשוטו כמשמעו. כמה ימים לאחר מכן התכנסו בני הקהלה לכנס חיוס שהקדש לחשיבה משתפת, כיצד יוכל כל אחד מבני הקהלה לרתם ולעזר לאברך הסובל ולמשפחתו, שברגע אחד נהרב עולמם. כמה אברכים נמרצים התנדבו להציע עזרה ותמיכה למשפחת החולה בזמן ובסיוע טכני. אחד האברכים הציע להפעיל את קשריו עם ממחי רפואה. בעלי הרכבים שבין הנאספים התנדבו להסיע את החולה ואת משפחתו לאשפוזים התכופים שטכנונו לו, ככל שיידרשו, וכלם כאיש אחד בלב אחד התגייסו עם בני משפחתם לשאת תפלות ופרקי תהלים למען החולה.

עם כל זאת, היה ברור לכל כי יש צורך גם בעשייה רוחנית משמעותית וכי הצרה נשלחה אליהם במשמים במטרה לעוררם לחאזק ולתקון של המדות. בשל כך הם נסו לחשב על נושא הטעון חאזק בקהלתם, שבו יוכלו כלם להתחזק, כאיש אחד בלב אחד. עם סיום האספה העלו כפי וכמה הצעות, והן נרשמו בקפידה על ידי הגבאים.

האספה התפורה מבלי שהתקבלו החלטות. הנאספים החליטו להנציח באחד מגדולי הדור שימליץ להם מהי הקבלה הטובה ביותר שראוי להתחזק בה בשעה קשה זו.

אחד האברכים התנדב לגשת לשאל את אחד מגדולי הדור. לאחר שהפך הרב בדבר, סמך ידו על אחת מההצעות הבולטות שהעלו כמה מאברכי הקהלה, והיא - לשמר על כבוד התפלה, הינו להגיע בזמן לתפלה, ולהיות בבית הכנסת מתחלת התפלה ועד סופה ולא לדבר במהלכה דברי חלי וכלל.

הרב המליץ לשואל בחם לעורר את חברי הקהלה להתחזק בענין זה, ואף הקדיש מכתב מיוחד שבו עודד את בני הקהלה כלה להתחזקות בקבלה זו, שאותו חתם בברכה לחולה שבזכות הקבלה המששתת יזכה לרפואה שלימה.

בדברים שבעל פה הוסיף הרב והאריך בפחשיבות הענין: "מלבד עצם חשיבות הקדמה לתפלה המונעת מעל הצבור פעם משמים חלילה, הרי אתם מתפללים מעמק הלב לרפואתו של חברכם, כדי שהתפלות שתקבלנה לרצון לפני ה' עלינו להראות שאנו מחשיבים ומיקרים אותו, ונדאי שלא מזלזלים בקו, חלילה, מי שמקפיד לכוון בזמן לתפלה ולא לצאת מבית הכנסת עד סופה, הרי הוא מראה כי התפלה חשובה בעיניו, ומתוך שהיא חשובה בעיניו, אף הקדוש ברוך הוא יחשיב אותה ויקבלה ברצון".

המכתב החאזק של הרב בתוספת דבריו הנלהבים התפרסמו עד מהרה בקרב בני הקהלה. לשמע הדברים הברורים קבלו כלם על עצמם כאיש אחד בלב אחד כי מיום זה ואילך הם מקפידים להגיע לתפלה בזמן ולשהות בבית הכנסת כבר משעת אמירת ברכות השחר. אחד המתפללים אף התנדב לגשת לעמוד בכל בקר מברכות השחר ועד לברכת ישתבח, כדי שהתפלה תקבל את צביונה הראוי.

הקבלה החאזק של הרב בתוספת דבריו הנלהבים התפרסמו עד מהרה בקרב בני הקהלה. לשמע הדברים הברורים קבלו כלם על עצמם כאיש אחד בלב אחד כי מיום זה ואילך הם מקפידים להגיע לתפלה בזמן ולשהות בבית הכנסת כבר משעת אמירת ברכות השחר. אחד המתפללים אף התנדב לגשת לעמוד בכל בקר מברכות השחר ועד לברכת ישתבח, כדי שהתפלה תקבל את צביונה הראוי.

הקבלה החאזק של הרב בתוספת דבריו הנלהבים התפרסמו עד מהרה בקרב בני הקהלה. לשמע הדברים הברורים קבלו כלם על עצמם כאיש אחד בלב אחד כי מיום זה ואילך הם מקפידים להגיע לתפלה בזמן ולשהות בבית הכנסת כבר משעת אמירת ברכות השחר. אחד המתפללים אף התנדב לגשת לעמוד בכל בקר מברכות השחר ועד לברכת ישתבח, כדי שהתפלה תקבל את צביונה הראוי.